

Pedagogická aktivita Ľudovíta Štúra

Lubica Predanociová
FF UKF, Katedra filozofie, Nitra

Anotácia: *Pedagogická aktivita Ľudovíta Štúra.* Medzi najvýznamnejšie osobnosti novodobých slovenských dejín patrí Ľudovít Štúr. Štúr je vnímaný predovšetkým v súvislosti s jeho politickou aktivitou, úsilím o národnú emancipáciu, ale aj v kontexte historickom, filozofickom a jazykovednom. Štúdia má ambíciu poskytnúť obraz o jeho práci v pedagogickom teritóriu, nakoľko mnohé zásadné podnety v tejto oblasti sa stali východiskom na realizáciu myšlienky samostatnosti slovenského národa v 19. storočí. Konštituovanie systému výchovy a vzdelávania, v ktorom Štúr obsiahol dôležité aspekty: obsahový, organizačno-formálny, didaktický, prakticko-realizačný, možno označiť za paradigmatické. Štúrov systém bol tvorený na základe jeho filozofického prístupu a priamej skúsenosti s nepriaznivou sociálno-historickou realitou. Autorka má záujem evokovať patričnú pozornosť odbornej aj širokej verejnosti na menej známu oblasť Štúrovho historického vystúpenia v čase, kedy si v roku 2015 pripomíname dvesté výročie od jeho narodenia.

PEDAGOGIKA.SK, 2015, ročník 6, č. 2: 65-85

Kľúčové slová: výchovná práca; národná škola; školský program; slovenská inteligencia.

Pedagogical Activity of Ľudovít Štúr. The most significant personalities of modern Slovak history include Ľudovít Štúr. Štúr is perceived primarily in connection with his political activity, the efforts for national emancipation, but well as in the context of historical, philosophical, linguistic. The ambition of study is to provide a picture of his activity in the pedagogical context, because fundamental initiatives in this area became the starting point for the realization of the idea of independence of Slovak nation in the 19th century. Štúr creates educational system, which include more important aspects: content, organizational and formal, didactic, practical-realization, and can be described as a paradigm. Educational system was formed on the basis of Štúr philosophical approach and his the direct experience of with an unfavorable socio-historical period. The author wishes to evoke proper attention the professional and general public on the lesser known area of Štúr's historic appearances at a time when a recalled two hundred years since his birth.

PEDAGOGIKA.SK, 2015, Vol. 6 (No. 2: 65-85)

Key words: Educational work. National School. School program. Slovak intelligence.

Úvod

Ľudovít Štúr je jednou z najvýraznejších osobností slovenských novodobých dejín, jeho pedagogická aktivita, ktorá zanechala neodškriepiteľne výraznú stopu, je však analyzovaná a hodnotená iba sporadicky. Štúrov vplyv v pedagogickej oblasti mal pozitívny následok v podobe výchovy mladej generácie inteligencie, označovanej ako štúrovská. Takmer všetky výrazné osobnosti druhej polovice 19. storočia, a to nielen tie, ktoré pochádzali zo slovenského priestoru, boli žiakmi, priateľmi, alebo boli v inom kontakte so Štúrom. Položme si otázku: Ako je možné, že Ľudovít Štúr tak výrazne zapôsobil a ovplyvnil generáciu vedcov, literátov, jazykovedcov?¹ Hľadanie relevantných odpovedí je leitmotívom tejto štúdie.²

Identifikácia základných Štúrových zámerov, ktoré považujeme za jeho špecifický výchovný program, predstavuje východisko našej analýzy, je prepojená s odhaľovaním ciest, ktorými napĺňa svoje ambície. Štúr si už vo veľmi mladom veku, ako 20-ročný, dostatočne uvedomoval potrebu vzdelávania, chápe ho ako základný aspekt naplnenia svojich zámerov. „Kde svatá vec naše! Účel náš jest mládež Slovenská, bohužel! na mnohých miestech ješče hluboce dřimajecí k nějakému se hýbání povzbuditi – líto nám toho že člověk hnije, jehož ráz účinnivost býti má“ (Listy Ľudovíta Štúra I., 1954, s. 48), korekcie s tým súvisiace, prepája so spoločenskými a národnými potrebami, motivovanými láskou k vlasti: „Na našich školách tolik mládeže Slovenské a ješče se jí z větší částky ani jen nesnívá, a Slovensko opuštěné, smutné před nohami jí leží – slepý po něm ješče kráčí. Kýžtě vidím vlasti milá zbavenou nevďěčníkův těchto“ (Listy Ľudovíta Štúra I., 1954, s. 48).

Počiatky formovania slovenského národa, jeho vlastných dejín, boli prepojené s myšlienkou slovanstva a predstavovali výrazný záujem zo strany študujúcej slovenskej mládeže. Historické vystúpenie Štúra bolo spojené s podporou potrebnosti riešiť dobové spoločenské aktuality v prostredí rodiacej sa slovenskej inteligencie. Situácia v oblasti hospodárskeho a sociálneho

---

¹ Hodnotenie myšlienkového vývoja na Slovensku v 19. stor. podáva Jonášková: „Predstavitelia slovenského národného hnutia, ktorých ovplyvnila nemecká klasická filozofia, najmä Heglov filozofický systém, verili, že sa svetový duch prebija k slobode aj v slovanských národoch. Vysvetľovali, že aj slovenský národ ako zložka Slovanstva môže prispieť k rozvoju svetových dejín a novej podoby ľudskosti tým, že preukáže svoju osobitosť (slovenskosť) a vyššiu národnú zaradenosť (slovanskú)“ (Jonášková, 2011, s. 11).

² Nakoľko nami zvolená problematika nie je teoreticky rozpracovaná, inšpirovali sme sa prácou Ľ. Bakoša; ďalšími relevantnými zdrojmi sú predovšetkým korešpondencia a reči, ktoré Ľ. Štúr prednášal na rôznych fórach; dôležitým zdrojom je životopis Ľ. Štúra z pera J. M. Hurbana.

postavenia ľudu, ovplyvňovaná deštruktívnymi a násilnými tendenciami, zameranými na národnostné obmedzovanie a útlak, vyvíjaný vládncami maďarskými tlakmi, s javil ako veľký problém, ktorý čakal na svoje riešenie.

Hľadanie východísk zo situácie bolo orientované na rozvoj vzdelania a vzájomnú spoluprácu slovanských národov. Výzvu predstavovala aj potreba identifikovania relevantných prostriedkov, ako aj spôsobov evokovania záujmu o ich napĺňanie. Štúrove ambície boli na tú dobu smelé, dokonca ojedinelé, v súčasnosti charakter jeho pedagogickej činnosti a vplyvu možno hodnotiť ako neopakovateľný vklad *paradigmatického rázu* (Predanocyová, 2013, s. 415), v rámci ktorého izolujeme dva dominantné prvky, *obsahový* a *prakticko-realizačný*. Je potrebné akcentovať aj osobnostné a morálne hodnoty L. Štúra, ktoré výrazne podporili jeho profesionálne snaženie v teritóriu pedagogickej činnosti. Osobnostne sa Štúr formoval už počas štúdií, kedy sa začal aj jeho prvý kontakt s priamou učiteľskou aktivitou; Štúrove ambície sa transformovali do hľadania nového obsahu, ale aj organizácie pedagogickej práce v rámci vtedajšej podoby formálneho vzdelávania. Predmet nášho skúmania Štúrových aktivít sa rozšíril aj na analýzu jeho mimo inštitucionálneho výchovného pôsobenia.

Štúrove štúdiá

Formovanie Štúrovej osobnosti v súvislosti s jeho pedagogickou pôsobnosťou sa odvíja od jeho študijného pobytu na bratislavskom evanjelickom lýceu a neskôr štúdií v Halle.³ Štúr bol nielen vynikajúcim študentom, ale súčasne pôsobil v Spoločnosti česko-slovanskej.⁴ V roku 1832 sa ako 17-ročný aktívne zapájal do práce spoločnosti, prenikal do jej organizačného vedenia, kde pôsobil ako zapisovateľ, tajomník a v školskom roku 1835 – 1836 sa stal jej podpredsedom. Uvedená pozícia sa odzrkadlila v jeho individuálnej sebarealizácii, pozitívnym následkom bolo, že sa výrazne zvýšila aktivita spoločnosti.

Na dotváraní Štúrových osobnostných črt sa veľkou mierou spolupodieľali jeho *vedomostné kompetencie*. Vzdelanie získaval najskôr počas gymnaziálnych štúdií v Rábe. Štúdium bolo zamerané na nadobudnutie vzdelania z dejín

---

³ Uvedené obdobie zodpovedá rokom 1829 – 1840.

⁴ Spoločnosť česko-slovanská vznikla z potrieb slovenskej mládeže, predovšetkým študentov bratislavského lýcea, v roku 1828. Založeniu spoločnosti predchádzala Stolica reči a literatúry česko-slovanskej (1803), ktorá plnila predovšetkým výchovné poslanie, a študentský spolok Literárna jednota, jej spoluzakladateľ bol Štúrov brat Karol. Spoločnosť svoje aktivity najskôr orientovala na otázky jazykové, neskôr na podporu slovenského národného hnutia. Pozri: Bakoš, L.: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 51 – 54.

staroveku a jazykových vedomostí – latinčina, gréčtina, nemčina, maďarčina, súčasne boli študenti gymnázia vedení k tvorbe vzťahu k slovanskej poézii. Štúdium na bratislavskom lýceu bolo orientované na jazykovú prípravu, predovšetkým na získanie poznatkov z materinskej reči a literatúry. Dva roky sa Štúr venoval rétorike a poetike, kresťanskej etike, latinskej, gréckej, rímskej filológii, starovekým dejinám, zemepisu, matematike, prírodopisu. Humanitné štúdium doplnil filozoficko-právnickým, poslucháči študovali logiku, etiku, empirickú psychológiu, praktickú teológiu.

Počas druhého roka štúdia sa Štúr venoval aj fyzike, štúdiu rímskych klasikov, dejinám Uhorska, estetike a v završujúcom ročníku oblastiam všeobecného, verejného, medzinárodného a cirkevného práva, štúdium bolo doplnené metafyzikou. Dvojročné teologické štúdium na bratislavskom lýceu obsahovalo aj dogmatickú a praktickú teológiu, stylistické cvičenia v latinskom a gréckom jazyku.⁵ Ako uvádza Hučko, Štúr bol vynikajúci študent, vynikajúce výsledky dosahoval predovšetkým z predmetov všeobecných a uhorských dejín, z matematiky, fyziky, praktickej filozofie, estetiky, práva (Hučko, 1984, s. 25). Z obsahového hľadiska bolo štúdium Štúra relatívne široké, aj keď bolo v tej dobe hodnotené „len“ ako humanisticky orientované. Zainteresovanosť a talent boli nevídaným predpokladom jeho praktickej aktivity nielen počas štúdií, ale najmä v čase jeho výraznej orientácie na veci národné.

Obdobie rokov 1838 – 1840 strávil Štúr štúdiom v Nemecku; nakoľko domáce prostredie neumožňovalo vzdelávanie vo filozofickej oblasti, slovenskí evanjelickí študenti odchádzali do Nemecka, predovšetkým na univerzity v Jene, Berlíne, Halle. „Študijné cesty slovenských vzdelancov v Nemecku mali veľký význam pre rozvoj pokrokového myslenia na Slovensku a pre národné uvedomenie“, konštatuje J. Špicer (Štúr, 1953, s. 20). V Halle sa Štúr, na rozdiel od jeho praktickej aktivity v Bratislave, koncentroval na filozofické štúdium, štúdium histórie, filológie, ďalej tzv. vied o štátnej hospodárskej správe, ktoré dopĺňal návštevou prednášok s teologickým zameraním. Štúr však relatívne intenzívne sledoval študentský život, oslovovalo ho pestovanie germánskeho národného povedomia, preferovanie myšlienok slobody, národnej jednoty, mravnosti mládeže, ktorá tak získavala predpoklady na formovanie nemeckého národa. Proces národného obrodovania lužických Srbov mal možnosť sledovať počas cesty do Lužíc, ktorú absolvoval v čase univerzitného štúdia v Halle.⁶

Vplyv nemeckého prostredia na mladého Štúra bol enormný: „Tu naraz stál voči svetu celkom novému, veľikému, sebe docela cudziemu, duchom mnoho-

---

⁵ Pozri: Bakoš, E.: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 34 – 40.

⁶ Pozri: Juríček, J.: *Ludovít Štúr*, s. 40 – 41, s. 44 – 45.

četným, autoritám vysokým, velikánom vo vedách uznaným, to na jednej strane; na druhej strane stál voči mnohočíselnosti mládeže vyneslej a tradíciami svojského vyššieho života napájanej, nesúcej sa smelo k cieľom vytknutým kroz veľkých národných mysliteľov a básnikov; tak stál, prijímajúc do ducha svojho nové vtisky, nové pojmy a idey, nové názory na svet, nové celé sústavy náuk, nové prúdy života. To ohromilo a zaujalo celého ducha Štúrovho,“ píše J. M. Hurban (Hurban, 2009 [cit. 02. 12. 2014]). Štúdium umožnilo Štúrovi kontakt s filozofiou G. W. F. Hegla, ktorú neskôr vysoko hodnotil v liste S. B. Hroboňovi: „My na všecken způsob musíme se namáhati, abychom naše i myšlence získali, ne od ní odstrkovali, nebo bez ní nelze jíti a my jen na podstatě filosofie velikého myslitele Hegela dále stavěti můžeme“ (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 336). Štúra z aspektu dejín filozofického myslenia možno hodnotiť ako predstaviteľa slovenského hegelianizmu, jeho reflexia Heglovej filozofie má osobitý ráz, transformuje sa prednostne do obrodeneckej a pragmatickej polohy; dialektika predstavovala metodologické východisko pre fenomén slovanstva, tak ako ho Štúr poňal. Inšpirácia Heglovou filozofiou sa zrkadlila v jeho myšlienkach o historickom poslaní Slovanov,⁷ v akceptácii štátneho princípu, ale aj v aplikácii dialektického prístupu v oblasti jazykovedy. Štúdium nemeckej filozofie a predovšetkým filozofie Hegla je reflektované v prácach: *Slovanstvo a svet budúcnosti*, *O národních písních plemen slovanských*, *O poézii slovanskej*, *Nářečja slovenskuo a potreba písanja v tomto nářečí*, *Náuka řeči slovenskej*.

Napriek analyzovanému vplyvu nemeckej kultúry a filozofie bol Štúr presvedčený, že je potrebné tvoriť pôvodnú slovenskú filozofiu, ktorá by hľadala východiská z danej dobovej situácie, reflektujúc špecifikum prostredia a s ním spojených problémov. Uvedený zámer potvrdzuje Záborský: „Heglovu filozofiu považoval za zvrchovanú vymoženosť myšliaceho ducha ľudského; a predsa hovorilo potrebe pôvodnej slovanskej filozofie. A netrpel v ničom protirečenia“ (Štúr, 2007, s. 504).

Aj keď táto štúdia neposkytuje priestor pre komplexnú analýzu študijného záberu mladého Štúra, treba upozorniť, že na jeho vzdelanie, životnú orientáciu či postoje mali osobitný vplyv *učitelia*,⁸ ktorí stáli pri kreovaní jeho osobnostných hodnôt, zameraných hlavne na riešenie problémov slovenského národa. Profesor G. T. Schröer, liberálne premýšľajúci Nemeč, vynikajúci

---

⁷ „Štúr študoval Heglovu filozofiu nepochybne starostlivo a svedomite, no neprístupoval k Heglovi ako filozof z povolania, ale predovšetkým ako praktik z hľadiska záujmov a potrieb slovenského národného hnutia“ (Hučko, 1984, s. 68).

⁸ V Rábe bol Štúr ovplyvnený (okrem brata Karola) profesorom Pécom, ktorý ho oboznámil s dielom Šafárika, Kollára, Dobrovského; osobný vplyv mali profesori na lýceu v Bratislave: Gabriel Kováč Martiny, Matej Ševrlay, Michal Greguš, Viliam Šimko, Gottfried Tobiáš Schröer.

pedagóg, výrazne ovplyvňoval zmýšľanie vtedajšej generácie slovenských študentov, boli mu cudzie silné maďarské vplyvy a snažil sa o dosiahnutie národnostnej spravodlivosti. L. Štúr v liste F. Palackému píše: „Zdejší totiž Prof. Schröer Syntaxistů, muž znamenitý, veliký barbarské maďaromanie nepřítel ponuknul své žáky, aby se ve materčinách vzdělávali. Synové Slovenských matek se toho uchopili a učiteli svému žádost tuto přednesli“ (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 61). Takmer priateľský vzťah učiteľa a žiaka pozitívne ovplyvnil aj Štúrove štúdiá v Nemecku, kde študoval aj Schröer. Vplyv profesora na svojho žiaka možno potvrdiť aj slovami Hurbana: „Menšieho významu osobnosti profesorskej ani nepripomínam ako také, ktoré žiadneho potľahu nemali na deje Štúrove“ (Hurban, 2009 [cit. 02. 12. 2012]). Impulz k orientácii Štúra na Heglovu filozofiu vychádzal taktiež z jeho nemeckých učiteľov, pretože väčšina profesorov, prednášky ktorých navštevoval, boli stúpenkami Hegla. Popri historikovi Heinrichovi Leovi, filológovi Pottovi, mal najvýraznejší vplyv na Štúra Johann E. Erdman, predstaviteľ Heglovej školy, ktorý ho vlastne priviedol k záujmu o filozofiu: „Bol to však Johann E. Erdman, významný predstaviteľ Heglovej školy, ktorý priviedol Štúra k J. W. F. Hegelovi. Patril medzi najuznávanejších profesorov v Halle, čo sa prejavovalo aj v neobyčajnom záujme študentov o jeho prednášky“ (Juríček, 1971, s. 45).

Formálne vzdelanie Štúr dopĺňal *individuálnym štúdiom* predovšetkým jazykov, gréčtiny a francúzštiny, štúdiom kníh a dostupných časopisov, oboznamoval sa s myšlienkovými prúdmi, formoval vlastný pohľad na svet z aspektu obsahového aj formálneho. Vtedajšia komplikovaná politická a hospodárska situácia sa nutne odzrkadľovala v myšlienkovvej orientácii na slovenskom území, smerujúcej k národnému uvedomeniu, ktoré sa sústredilo na tvorbu idealizovaného obrazu slovanstva. Štúr už v období 30. – 40. rokov 19. storočia stál v pozícii prezentanta uvedenej orientácie. Myšlienka aktívneho slovanstva bola podnecovaná J. Kollárom a P. J. Šafárikom,⁹ Štúrova generácia tak našla svoj vzor v období Veľkomoravskej ríše. Základnú obsahovú orientáciu predstavovala osobnosť J. Hollého a jeho literárneho idealizovania najstaršieho obdobia našich dejín.

Individuálne a formálne vedomosti doplnil Štúr sledovaním *aktuálnej politickej situácie* v krajinách slovenskej aj neslovenskej kultúry¹⁰ a, samo-

---

⁹ Kollár a Šafárik boli ovplyvnení nemeckou romanticko-idealistickou filozofiou, ktorá sa podieľala aj na názorovej orientácii Štúra, ktorý absolvoval štúdiá v Halle, kde sa popri štúdiu jazykovedy a histórie zoznámil s filozofickým myslením Hegla, ktoré sa stalo východiskom pre jeho vlastné relatívne originálne filozofické premýšľanie.

¹⁰ V tejto súvislosti možno upozorniť na vplyv poľského povstania v r. 1831, ktoré sa nieslo pod heslom slobody; vplyv francúzskej a nemeckej literatúry, ktorá atakovala feudálne pomery.

zrejme, dôverne poznal domáce pomery, o ktoré sa zaujímal od začiatku svojho pôsobenia, či už ako študent, neskôr ako aktívny člen Spoločnosti česko-slovanskej.

Pre hodnotenie Štúrovej osobnosti je možné použiť Hurbanove slová: „Tento veľký charakter Štúrov leží v tom, že fráza nemala u neho žiadnej ceny, ak zápäť nevysvetľoval ju skutok dobrohájny. Zásada každá bola ním vážena výbežkami jej v morálne ciele, v praktický vývoj, v tvorbu ideálnu na stranách histórie! On nebol k navedeniu ku žiadnej ústupke, ktorej následok bol by škodným mohol byť – a čo hneď i v tej najďalšej budúcnosti národa slovan-ského!“ (Hurban, 2009 [cit. 02. 12. 2012]). Uvedené hodnotenie je dôkazom Štúrových odborných kompetencií v oblasti vedy, orientácie v domácich a medzinárodných pomeroch a súčasne predstavujú schopnosti nezostávať na teoreticko-akademických pozíciách, ale uvažovať o teórii ako východisku praktických krokov, ktoré boli v tomto kontexte pravým Štúrovým cieľom.

Pedagogická aktivita E. Štúra

Profesionálna učiteľská aktivita Štúra nebola dlhá, jej začiatky sa viažu na obdobie jeho práce v Spoločnosti česko-slovanskej a v Ústave slovanskom a končia v roku 1843, kedy mu vedenie bratislavskej cirkvi zakázalo vyučovať na lýceu. Učiteľská príprava a pedagogické ambície Štúra boli však zámerné a premyslené; už pred rokom 1837 bol ako študent lýcea schopný zastupovať svojich profesorov: „Já nyní učím všem slavenským nářečím, přejde mne zadlouho na indyckou řeč neb podobnost má s starou slavskou, i židovčinu sem vzal hore a francouzštinu,“ napísal Štúr v roku 1835 P. Čendekovičovi (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 35). Štúrova učiteľská činnosť dostala profesionálny status v momente, keď sa stal oficiálnym námestníkom profesora J. Palkoviča.¹¹ Centrálnym motívom univerzitného štúdia v Nemecku bola príprava Štúra na učiteľské povolanie, ako predpokladu na širšiu výchovnú a kultúrno-politickú prácu v domácom slovenskom prostredí.¹²

Formulovanie *cieľov priamej pedagogickej práce* Štúra je relatívne komplikované, pretože súviselo so zložitou dobových pomerov. Najdôležitejšou Štúrovou ambíciou bolo pripravovať mladú generáciu vzdelancov na prácu v prospech národa, pretože takáto podoba aktivity do tohto obdobia v podstate absentovala. Vzdelanie a následne individuálne osobnostné hodnoty chápal Štúr v zmysle prostriedkov na dosiahnutie uvedených ambícií. Prezentoval názor, že je nevyhnutné vzdelávať v materinskom jazyku, preto štúdium jazyka

---

¹¹ J. Palkovič bol dlhoročným profesorom na bratislavskom evanjelickom lýceu, zástanca „bratrského“ pravopisu, jeho zdravotný stav mu často nedovolil prednášať a Štúr sa po návrate z Halle stal jeho riadnym námestníkom na katedre.

¹² Pozri: Bakoš, E.: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 47.

identifikuje v zmysle východiska; štúdium národných a slovanských dejín, literatúry a všeobecne kultúry, predstavovalo ďalšie nutné súčasti obsahu vzdelávania. Uvedené ciele neboli pred Štúrovým historickým vystúpením formulované, ich rámcom bola nová podoba premýšľania, smerujúceho k samostatnosti slovenského národa.

Úlohy a ciele Spoločnosti česko-slovanskej, zrušenej v roku 1837, prebral vzniknutý Ústav slovanský,¹³ do funkcie námestníka bol vymenovaný Ľ. Štúr, ktorý v podstate stál na jeho čele.¹⁴ Funkcia reprezentovala prakticko-pedagogické požiadavky a určovala Štúrovu orientáciu na učiteľskú prácu, čím došlo k zavŕšeniu jeho úsilia o praktickú pedagogickú činnosť. Podnetom na obsadenie postu námestníka Ľ. Štúrom boli aj požiadavky slovenských študentov na bratislavskom lýceu, ktorí si uvedomovali nielen záujem, ale aj stupňujúcu potrebu študovať v materinskej reči.¹⁵ Nepriaznivú situáciu priblížil Štúr v liste C. Zochovi, kde sa vyjadril k protestom študentov a ich žiadostiam školskému senátu formou prosebného listu.¹⁶

Štúr bol vo svojej učiteľskej aktivite výrazne orientovaný na študentov, jeho snahou bolo nielen vzdelanie poskytovať, ale aj viesť a vychovávať novú generáciu inteligencie. Jeho pedagogická aktivita sa z *obsahového aspektu* orientovala na prednášanie slovenskej gramatiky a literatúry, slovanských dejín,¹⁷ slovanských jazykov – poľský a český, dejiny slovanských literatúr.¹⁸ Pozornosť venoval aj oblasti slovenskej poézie, ktorú ponímal ako súčasť duchovného života jednotlivých národov, ako špecifický, dokonalý prejav ich umeleckého výrazu: „Jest však na světe potešení, je radost srdce, je blaženost

---

¹³ Štúr od začiatku svojho pôsobenia v Ústave, chápal túto inštitúciu ako jedinečný priestor pre napĺňanie pedagogických a národných cieľov: „Ústav náš ústavom vzdelania je, je on učilišťom mravnosti a je teda ziskom a chválou byť v ňom; Ústav náš hradba je proti útokom a zlosti i je teda cťou zostávať v ňom, bo komu nie je cťou zostávať medzi poriadnymi, mravmi zachovalými, udatnými mladíkmi, ktorí sa chystajú vzdelávať ľud a brániť právo, starať sa teda usilovne o najdrahšie poklady ľudské?“ (Štúr, 1956, s. 13).

¹⁴ Po úradnom zrušení bratislavskej Spoločnosti, 15. apríla 1837 vymenoval prof. Palkovič za svojho námestníka na Katedre reči a literatúry Štúra, ktorý vykonával túto funkciu do jesene 1838, kedy odišiel na štúdiá do Halle.

¹⁵ Profesor Palkovič prednášal po latinsky, z oblasti materinskej reči sa sústreďoval na gramatiku v podobe tzv. teoretického vyučovania v latinskom jazyku, čo vyvolávalo v čase stupňujúceho sa procesu formovania slovenského národa v 30. – 40. rokoch 19. storočia negatívne reakcie študentov. Pozri: Bakoš, Ľ.: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 55 – 67.

¹⁶ Pozri: *Listy Ludovíta Štúra I.*, s. 100 – 103.

¹⁷ Z roku 1842 pochádzajú Štúrove prednášky z histórie Slovanov, ktoré písal podľa diel P. J. Šafárika a sú uverejnené v práci *Reči a prednášky*.

¹⁸ Prednáškami gréčtiny suploval profesorov Schröera a Grosza.

a mír duší; oj, k tomu se my povzneseme, tam půjdeme, do těchto povznesených krajů světa – a tímto světem je slovanská poesie!“ (Štúr, 1956, s. 119).¹⁹ Svedectvom jeho širokého záberu, orientovaného na stredoeurópsky priestor je, že Štúrove prednášky navštevovali napríklad aj srbskí študenti.

Štúrova pedagogická aktivita sa popri práci na lýceu rozšírila aj na tzv. *súkromné schôdzky*, v rámci ktorých pokračoval v rozširovaní vzdelávania svojich poslucháčov. Schôdzky boli zamerané na praktické cvičenia v spisovnej českoslovenčine, v rámci ktorých sa snažil preferovať čistotu reči, odmietal napr. germanizmy, ktoré do nej podľa jeho názoru neprináležia. Svedectvom jeho odborného záberu boli aj filologické znalosti, prednášal tvorbu Hollého, Kollára, Mickiewicza.²⁰

Nesporne zaujímavým momentom je aj Štúrom realizovaná *metodika pedagogickej práce*, spočívajúca v tesnom prelínaní sa vzdelávacieho a výchovného aspektu, v orientovaní študentov na prepojenosť vedomostí a praktickej činnosti, nasmerovanej na slovenský ľud. Učiteľ Štúr reprezentoval prototyp osobnosti, v ktorej sa krížili odbornosť, vedecký prístup, jeho prednášky boli populárne a študentmi vysoko hodnotené pre vedeckú a filozofickú argumentáciu; národno-politická aktivita, osobné morálne hodnoty Štúra, predovšetkým láska k svojmu národu. Pripomeňme, že išlo o obdobie silnej maďarizácie, ktorá sa stretala s enormným úsilím Štúra o eliminovanie týchto negatívnych tendencií.

Nový obsah a organizácia pedagogickej práce

Súčasťou Štúrovej práce na poli pedagogickom boli jeho návrhy na obsahové a organizačné zmeny. Vzhľadom na charakter prístupu, premyslenosť a zásadnosť ich možno hodnotiť ako **paradigmatické vystúpenie koncepčného charakteru** v oblasti výchovy a vzdelávania na našom území v 19. storočí. V súvislosti s našim zámerom budeme analyzovať *Štúrov projekt*, vypracovaný a publikovaný postupne, prevažne v jeho rečiach, prednesených na otvorených školských rokoch na bratislavskom lýceu, z pozície podpredsedu spoločnosti,²¹ znamená predkladať relevantné svedectvo o jeho rozvíjajúcich sa názoroch. Reči hodnotíme ako programové, formuluje v nich nové potreby, úlohy, reflektujúcu aktuálne národné aj politické požiadavky.

---

¹⁹ Citát je zo Štúrovho Úvodu k prednáškam o poesii slovanskej, uverejnený v práci *K přátelům, k bratrům*.

²⁰ Pozri: Hurban, J., M.: *Ludovít Štúr*.

²¹ Štúrove reči, prednesené na zasadnutiach Spoločnosti česko-slovanskej, sú publikované ako súčasť práce E. Bakoša: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 239 – 269.

Príčiny zmien v oblasti vzdelávania a výchovy. „Tím pak samým, poněvadž zbuzený tento národní duch nás vyzývá, svatá naše jest povinnost, bychom z jedné strany bouři této znikající mužně ba co najmužněji naproti se postavili, z druhé pak potřebám národu svého zados učiniti se snažili t. j. vzdělajíce sami sebe buďto v menším, buďto ve větším okrese účenlivosti postavení, nakolik nám sil dáno, národ svůj osvěcovati, vzdělávati... Čím pak sme my tehdy národu podlužni? Já krátce odpovím: láskou, která se jeví I. když ho všemožně vzdělávame, II. když ho před nepřáteli mužne a však pravdivo bráníme“ (Bakoš, 1957, 241 – 242). Uvedený citát²² argumentuje zdôvodnenie potreby zaoberať sa oblasťou výchovy a vzdelávania, je východiskom pre hľadanie a formulovanie návrhov riešenia.

Štúr analyzuje a kriticky hodnotí dva vtedajšie základné prístupy vo vzdelávaní, ústnu a písomnú formu.

Ústna forma vzdelávania bola realizovaná v školách a v kostoloch, zabezpečovala získanie základnej gramotnosti v jazyku národa; ale nástup latinčiny a iných cudzích jazykov hodnotí Štúr ako „nešťastný lós“ pre národ. Nevyhovujúci stav videl aj v nezájme ľudí vzdelávať sa, čítať, absentovali akékoľvek historické poznatky, ktoré by mohli zakladať národné povedomie ľudí.

Štúr ostro kritizoval aj učiteľský stav, učitelia nedisponovali relevantnými poznatkami o vlastnom jazyku a dejinách. Štúr bol presvedčený o nevyhnutnosti vzdelávania v materinskej reči: „Reč materská jest lúno pojemů, pochopů a z nich vyplývajících známostí; jak pak on (pozn. L. P.: žiak) ale k těmto přiveden býti může, materčině se neuče a jiné jazyky nevěda“ (Bakoš, 1957, s. 243). Východiskom danej situácie bolo apelovanie na inteligenciu, aby zvyšovala a ďalej šírila poznatky vo svojom jazyku.

Písomná forma vzdelávania, umožňujúca zachovať informácie, ktoré sú pre formujúci sa národ, popri vlastnom jazyku, mimoriadne dôležité, predstavuje predovšetkým literatúra. V analyzovanej reči nachádzame viacero argumentov, ktoré poukazujú na potrebu písomného zaznamenávania dôležitých situácií a udalostí národa: „...zemřeli Řeci a Římané, ale nezemřeli činy jejich, nezemřela vzdělanost jejich“ (Bakoš, 1957, s. 244). Štúr si bol vedomý skutočnosti, že literárne aktivity slovenského národa boli doposiaľ nedostatočné, vynímajúc úsilie literátov v čase klasicizmu, tematicky orientované na históriu Slovanov, preto sa obracal na členov Spoločnosti česko-slovanskej, aby vzdelávanie upriamili aj na zlepšovanie svojich zručností praktického písomného prejavu. Súčasťou práce členov Spoločnosti bola aj aktivita vo formujúcich sa vzdelávacích ústavoch a knižniciach.

---

²² Citát je zo Štúrovej reči, ktorú predniesol na prvom zasadnutí Učencov reči Československej 9. septembra 1835.

Čo považoval Štúr za hlavný dôvod analýzy spomínaných prístupov vzdelávania? „Každému národu při jeho pervé touze po vzdělanosti naléva vlastenectvo ohně do žil jeho...“ (Bakoš, 1957, s. 246), ďalej akcentuje nevyhnutnosť uvedomenia si individuálnych cieľov práce každého vzdelanca, spočívajúcich v prelínaní sa národných a osobných záujmov. Štúr, už v tomto čase orientovaný vo filozofii a myšlienkach Herdera, dokázal relevantne argumentovať dôvody uvedenej činnosti, ktoré majú nielen výchovný, ale aj národný a politický ráz.

Obsahový aspekt vzdelávania. Reč, ktorú Štúr predniesol v roku 1836, obsahovala konkrétne zdôvodnenie a základné zameranie vzdelávania z hľadiska obsahového a organizačného. Konštatovanie, týkajúce sa paradigmatického charakteru pôsobenia L. Štúra v pedagogickej oblasti, je mimoriadne zaujímavé aj z toho hľadiska, že Štúr mal relatívne jasné a vyargumentované východiská riešenia už vo veku 21 rokov.

Štúrova reč má vnútornú pevnú logickú štruktúru, ústrednou myšlienkou je hľadanie prostriedkov, ktorými je možné nielen demonštrovať, ale aj prakticky realizovať *pozitívny vzťah človeka k svojmu národu*. Ústredný motív vystaval na odkrytí kardinálnej potreby, za ktorú považuje **vzdelanie**. Štúr píše: „Kterakými prostředky a nebudušenou, aneb ještě neprocitlou láskou k svému národu probuditi můžeme? Můžeme pak jí probuditi I. poznáním nás samých, II. poznáním hlubším národa svého, III. poznáním jak tohto tak vůbec účelu člověčenstva všeobecného“ (Bakoš, 1957, s. 253). Stanovenie prostriedkov, ich logická výstavba však súčasne predstavuje aj určenie požiadaviek obsahu vzdelávania.²³ Považujeme za vhodné upozorniť, že napriek tomu, že identifikovanie uvedených prostriedkov z časového hľadiska predchádza Štúrovmu formálnemu štúdiu filozofie, jeho argumentácia nesie filozofickú prizmu, ukazujúcu sa skrze aplikovania poznatkov z dejín antickej aj nemeckej filozofie, konkrétne ide o reflexiu racionalizmu či Kantovho mravného rigorizmu.

(a) *Poznanie seba samého* predstavuje prvý prostriedok, podľa Štúra je založený na znalostiach človeka o svojom zrode, tvorbe vzťahu k rodine, k národu, jeho reči. Nevyhnutnou súčasťou je orientácia na racionálny charakter ľudského poznania, zrkadliaca sa v odhaľovaní podstaty kauzality ako predpokladu chápania interakcií individua a celku, prednostne rámcovaných jazykovým poznaním. Ambícia naplnenia tohto prostriedku je v tendovaní jednotlivca ako mravného subjektu a príslušníka národného celku ku šťastiu.

---

²³ Vzhľadom na skutočnosť, že Štúrova reč, prednesená pri príležitosti prvého zasadnutia „učenců řeči a literatury Česko-Slovenské Prešporského držána léta 1836 dne 7. září“ si vyžaduje výraznú analýzu, my upozorníme na jej zásadné súčasti.

(b) **Poznanie národa** identifikuje Štúr ako druhý prostriedok tvorby a naplňania zmyslu života človeka. Jeho účelom je podporiť u mladej generácie slovenskej inteligencie záujem o celospoločenské problémy, predovšetkým poznanie v oblasti morálnej, náboženskej a občiansko-právnej. Základným zdrojom vedomostí sú dejiny, Štúr odporúčal orientáciu na poznatky z histórie slovanských národov,²⁴ pretože bol presvedčený, že sú relevantným zdrojom nielen informácií, ale aj adekvátnym motívom tvorby pozitívneho vzťahu k národu, ktorý nutne evokuje potrebu aktívnej práce preň. V súvislosti s potrebou poznania vlastného národa Štúr zaviedol prednášky zo slovanských dejín, ktoré doplnili dovtedajšie tradičné výklady *Slavy dcery*.

(c) Tretí prostriedok koncipuje z metodologického hľadiska ako najvšeobecnejší, ide o **poznanie miesta národov**, resp. miesta vlastného národa v kontexte ľudstva ako takého.

Súhrn Štúrom predstavených prostriedkov je rámcovaný komplexom vedomostí, pozostávajúcich z poznania seba samého, poznania národa a poznania ľudstva. Koncipovanie predpokladá nevyhnutnú vzájomnú previazanosť, pretože absencia jedného z prostriedkov, nadobudnutých len na základe aktívneho ovládania jazyka národa, „...v reči národu nášeho najpríjemnejšie a najvýhodnejšie pracovať mohli“ (Bakoš, 1957, s. 261), neumožňuje dosiahnuť patričnú dokonalosť. Nahliadanie na Štúrom prezentované obsahové súčasti vzdelávania je možné len z pozície akcentovania celostného uchopenia, smerujúceho k dokonalosti, pretože len vnútorne koherentný celok reprezentuje najvyššiu **morálnu hodnotu človeka**. Štúr tak predstavuje ďalšiu súčasť svojho vzdelávacieho projektu, ktorý je výrazom jeho úsilia o zmenu postavenia človeka: „A vlast tato je šíře, široko rozlehlý národ náš, jemu tehdy pracovati, žítí, buď vznešená snaha naše, vždyť kolikeré časti člověčenstva tak žijeme, a jist sem toho, že i národy jiné z našich práci užitek vezmou“ (Bakoš, 1957, s. 261 – 262).²⁵

Štúr a praktická práca – formálno-organizačný aspekt. Štúrove reči nemali iba kabinetný či apelačný charakter, naopak, je potrebné upozorniť na jeho úsilie o praktické naplnenie prednesených zámerov, ktoré bolo možné realizovať aj prostredníctvom pozície, ktorú Štúr v Spoločnosti česko-slovenskej zastával. Naplniť obsah Štúrom požadovaného vzdelávania (vyššie

---

²⁴ Treba upozorniť, že v tomto štádiu jeho premýšľania ešte nepozorujeme jednoznačnú diferenciáciu slovanstva a slovenského fenoménu, ako je to neskôr.

²⁵ Je potrebné upozorniť, že obsah rečí bol pre Štúra východiskom a jadrom jeho neskoršej publicistickej a politickej činnosti, ich význam je preto zásadný a treba mu venovať náležitú pozornosť v kontexte jeho celoživotnej práce.

sme upozornili na obsah Štúrových prednášok²⁶), ktoré realizoval ako súčasť svojej pedagogickej práce, vyžadovalo premyslieť organizačný aspekt. Vyučovanie, ktoré prakticky Štúr realizoval, bolo diferencované na teoretickú a praktickú súčasť. *Teoretická príprava* spočívala v prednáškach z materinského jazyka a ďalších slovanských jazykov a z oblasti slovanských dejín a literatúr. *Praktické hodiny*, ako druhá nevyhnutná súčasť programu, pozostávali z prednášania vybratých literárnych diel a verejného prezentovania písomných prác študentov, ktoré boli vopred odborne redigované a následne odborne analyzované a diskutované. Tvorba vlastných literárnych a vedeckých prác študentov bola aj formou praktického tréningu na prekonávanie rôznych prekážok, jednou z motívácií bola aj možnosť publikovania študentských prác v časopise Plody zboru Učenců řeči českoslovanské prešporského roku 1836. Štúrova pedagogická aktivita obsahovala ním požadovanú podobu vzdelávania, ako uvádza Sojková: „...Štúr prednášal päť hodín týždenne“ z toho boli dve hodiny praktické, venované „tým veciam, ktoré sa už predtým v Spoločnosti konali“. Dve hodiny vyučoval českú gramatiku. Prednášal v jazyku materinskom, len skúšky sa konali latinsky. Jednu hodinu venoval dejinám Slovanstva“ (Sojková, 1965, s. 30).

Osobnosť E. Štúra sa výrazne rozvíjala v práci Spoločnosti, pod jeho vedením členovia vytvorili relatívne pevný celok, ambíciou bolo spieť, skrze vedomostné kompetencie a osobnostný morálny status, k naplneniu úloh, ktoré prerastali zo školských povinností do povinností voči národu. Štúr mal značný podiel a vplyv na orientáciu študentov v spoločenských problémoch, písanie vlastných prác, literárne pokusy, preklady, rečnícke výkony, predstavovali pevnú súčasť prípravy mladej slovenskej inteligencie.

Po ukončení činnosti Spoločnosti česko-slovanskej pokračovala Štúrova pedagogická práca na Ústave slovanskom, vytvorenom pri bratislavskom lýceu. Osobitný záujem Štúra o zvýšenie efektivity práce bol zreteľný v čase jeho pôsobenia v pozícii námestníka profesora, čo sa prejavilo v reorganizácii práce Ústavu slovanského a značný podiel predstavovala jeho priama práca so študentmi. Svedectvo o zmysluplnosti Štúrovho zásahu do organizácie pedagogickej činnosti možno nájsť v jej akceptovaní aj v rokoch, kedy už nepôsobil v Ústave, a spôsob organizovania štúdia bol preberaný ďalšími školami a študentskými ústavmi.²⁷

K učiteľskej práci sa Štúr vrátil v roku 1841, keď sa nanovo ujal vedenia bratislavského Ústavu, jeho prednášky výrazne reflektovali poznatky

²⁶ V liste M. Godrovi Štúr uviedol, že na poslucháčov najpodnetnejšie pôsobia jeho prednášky zo slovanských dejín a z dejín slovanských literatúr. Pozri: *Listy Ludovíta Štúra I.*, s. 52 – 55.

²⁷ Pozri: Bakoš, Ľ.: *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*, s. 55 – 66.

a skúsenosti získané v Nemecku. Vo výchovnej oblasti sa orientoval predovšetkým na *kreovanie osobnostného charakteru študentov*, požadoval rešpektovanie morálnych hodnôt, spravodlivosť, podporoval národné sebauvedomenie, zmysel pre povinnosť, priorizoval verejné záujmy. Návrat z univerzitného štúdia v Halle bol pre ambiciózneho Štúra podnetom naplňania ďalších plánov; mal záujem o dosiahnutie profesúry na bratislavskom lýceu, prostredníctvom ktorej by postupne mohol realizovať myšlienku rozširovania výchovnej práce a organizácie kultúrneho a politického života v spoločnosti. Jeho zámer bol zmarený stupňujúcimi sa maďarizačnými tlakmi, ktoré reprezentoval Karol Zay. Zay pôsobil ako generálny inšpektor evanjelickej cirkvi a škôl, bol horlivým zástancom maďarizačnej politiky, a preto návrat Štúra na bratislavské lýceum a jeho snaha vytvoriť Stolicu slovanskej reči a literatúry boli neprijateľné.²⁸ „Sotva sa Ľudovít Štúr vrátil z Nemecka a z Čiech na Slovensko, gróf Zay sa ho pokúša najsamprv odradiť, potom odstrašiť a napokon podplatiť, aby ho prinútil vzdať sa plánu prednášať na bratislavskej katedre československého jazyka a literatúry“ (Ľudovít Štúr. Život a dielo. 1815-1856, 1956, s. 47). Štúr reagoval na Zayove snahy nasledovne: „Jediným cieľom slovanskej katedry v Bratislave je: budúcich učiteľov dôkladne oboznamovať s rečou, v ktorej budú raz vyučovať ľud...Ved' bolo a stále je jednou z požehnaných zásad našej požehnanej vlády rovnako napomáhať vzdelávanie všetkých národov, zverenej jej prozreteľnosťou a zachovávať národnosti“ (Listy Ľudovíta Štúra I., 1954, s. 492 – 493). Štúr sa svojím zmierlivým tónom prejavil ako stratég, vedomý si skutočnosti, že otvoreným sporom nemá šancu dosiahnuť pozitívny výsledok.

Výchovné pôsobenie Ľ. Štúra

Pôsobenie Ľ. Štúra v oblasti výchovy nebolo vymedzené iba jeho prácou v oficiálnom inštitucionálnom prostredí, výrazne sa podieľal na koncipovaní a realizácii aj mimo inštitucionálnych foriem výchovného pôsobenia, ktoré prezentovali nielen nový obsah, ale jeho aktivita bola aj v oblasti inicializácie a praktickej realizácie rôznorodých výchovných prostriedkov.

Publikovanie literatúry. Nedostatok vlastnej odbornej a vedeckej literatúry, ktorá by bola relevantná v príprave slovenskej inteligencie, považoval Štúr za negatívny jav, ktorý bolo nutné bezpodmienečne riešiť. Publikovanie literatúry považoval za prostriedok stojaci na pomedzí jeho pedagogickej práce so študentmi a mimo inštitucionálnej aktivity. Tvorba vlastných literárnych a vedeckých prác predstavovala prípravu študentov jednak z odborného aspektu, jednak znamenala možnosť prípravy na prekonávanie rôznych životných prekážok. „Tak povstala myšlienka vydať tlačou zdarejšie práce,

---

²⁸ Pozri: Juríček, J.: *Ľudovít Štúr*, s. 49 – 55.

menovite ktoré v spoločnosti s prajnou kritikou sa stretli alebo súdom spoločným vnesené boli i do pamätnej knihy“ (Hurban, 2009 [cit. 02. 12. 2012]). V roku 1836 boli z iniciatívy Štúra a Zocha publikované práce šesťnástich autorov v podobe Plodov zboru Učenců řeči československé prešporského roku 1836.

Ďalšou iniciatívou bol pokus o založenie spolku na vydávanie kníh, ktorý mal obdobný cieľ, zintenzívniť zainteresovanosť študujúcej mládeže o literatúru a prostredníctvom nej o otázky národné. V súvislosti s uvedenou aktivitou treba poukázať, že išlo o ambíciu rozšírenia vplyvu literatúry aj smerom na obyčajný ľud, teda tu kdesi vidieť počiatky Štúrovho projektu vzdelanosti, prekračujúceho teritórium záberu na inteligenciu a smerujúci k prostrediu, ktoré možno označiť za „pole neorané“. Cieľom malo byť vydávanie kníh zameraných na históriu, geografiu a problematiku občianstva. Štúrove zábery neopomenuli ani reálnu dostupnosť literatúry, keď uvažoval o spôsoboch ich sprístupnenia ľudu. Svoj zámer formuloval v liste M. Godrovi: „My sme zarazili novou spoločnosť na dobrou radu bratřů Moravanů. Účel její samostatné neodvislé spisovatelstvo“ (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 69). List obsahuje aj hlavné zásady a pravidlá organizácie práce, spolk napokon svoju činnosť nerealizoval.

Budovanie knižníc. Jedným z najúčinnějších prostriedkov vzdelávacej práce bolo zhromažďovanie dostupných publikácií. Vysoké hodnotenie kníh, úcta k nim, reprezentovala Štúrov individuálny vzťah, ktorý sa snažil evokovať nielen u svojich študentov, ale aj medzi menej vzdelanými príslušníkmi národa. Ešte však v roku 1846 negatívne hodnotil knižnicu bratislavského lýcea: „Vidieť ako sme ešte len nízko, ako sme pri každej pospolitosti slabí a maličkí!“ (Slovenské národné noviny, č. 61, 242). Úsilie o budovanie lyceálnej knižnice bolo výrazné mnoho rokov skôr a prejavovalo sa vo forme získavania nových kníh, ktoré vychádzali mimo nášho územia, umožňujúcich štúdium slovenských literatúr, dejín, aktuálnych hospodárskych a sociálnych problémov.²⁹

Prvé snahy o šírenie kníh medzi ľuďom boli zaznamenané v druhej polovici 30-tych rokov, svedectvom je Štúrova korešpondencia: „Práce ducha volného nyní veždy odpisovati dávám i sám odpisujem, a je po mých četných zodpovídatelích rezesílám. Mickievičova „Oda na mladost“ již ve všech koutech Slovenska a jiné té podobné... Knihy svobodomyseľné já od drahého mně Švaigera, kde slovenčině učím, vsecky dostávám: i ty rozšířiti hledíme. Jen že Slávy Dcera vyšla; když by jí každý rozumněl...“ (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 58). Zakladanie knižníc považoval za alternatívne riešenie zlého

---

²⁹ Zakladanie knižníc, ktoré pomáhali vzdelávať ľud, spadá do neskoršieho obdobia, ktorému sa v tomto príspevku nevenujeme.

stavu súdobého školstva, chápal ich ako modus prenikania nielen vedomostí, ale aj ako zdroj osvety a uvedomenia národa. Je nutné akcentovať Štúrovu dostatočnú orientáciu v aktuálnych pomeroch a mieru ich dosahu na oblasť vzdelávacie, za najväčšie negatívum považoval vládu vtedajšieho režimu, ktorá ekonomicky, ale aj mentálne obmedzovala slovenský národ. „...vidím, že zlé to najväčší feudalizmus totiž a z neho vyplynulá aristokracie byly příčinou tisícera strastí, neštěstí, záhub, jenž stíhaly upřímný rod náš, přičemž ta sladká myšlénka proniká mysl mou, že ono zlé není původem u národu našeho, ale jest přineseno k nám a vtisknuto na nás od národů cizých, a jmenovitě Slováci od Maďarů národu, jenž nic výtečného nepodnikl, ale veždy nelidské, ohavné zámysly kul a je uskutečňoval“, uvádza v liste Štúr C. Zochovi (*Listy Ludovíta Štúra I.*, 1954, s. 132).

Štúr nebol rojko, chápal, že vzdelávanie národa priamo súvisí s celkovou úrovňou hospodárskeho života, rozvoja priemyslu, remesla, obchodu.

Cestovanie po Slovensku a slovanských krajinách

Ide o ďalšiu formu výchovného rázu, jej ciele možno charakterizovať v intenciách orientácie mladej inteligencie k uvedomeniu si miesta v oblasti národnej práce, ktorá nutne obsahovala aj politické aspekty a smerovania. Poznávanie slovenských pomerov v priamej konfrontácii s reálnym životom znamenalo nielen získanie informácií, ale predovšetkým aktívne smerovalo k uvedomeniu si zmyslu a potrebnosti práce pre ľud, či získavanie ďalších sympatizantov a prívržencov mimo radov študentov bratislavského Ústavu. Relevantnosť takto nadobudnutých informácií o národnom hnutí, živote ľudových vrstiev v jednotlivých častiach Slovenska, predstavovala pre Štúra jednu z funkcií analyzovanej formy, ďalšou bolo vyhľadávanie a vytváranie živých kontaktov s vidieckou inteligenciou³⁰ aj širšou verejnosťou a následne jej zapájanie sa do národného hnutia.³¹

Cesty študentov neboli nasmerované iba do jednotlivých oblastí Slovenska, v pozostalosti Spoločnosti česko-slovanskej sa zachoval návrh na vytvorenie

---

³⁰ „...sem letěl s bolestným srdcem do Tnavy, cestu naši řídíce přes Madunice. Přišli sme tu k velebnému starci Hollému. Právě se byl z háje navrátil, a ještě uprášený byl, an sme k němu vkročili. Přijal nás vlídně. Plody od Společnosti jemu darované sem přinesl, které si on již koupil, však tyto velmi vděčně přijal. Obědvali sme u něj, při našich rozprávkách tvář jeho mladnula, a my očareni byli vzhledem na něho“, píše Štúr C. Zochovi (*Listy Ludovíta Štúra I.*, 1954, s. 76 – 77).

³¹ Prvú cestu po Slovensku vykonal Štúr v r. 1836, kedy navštívil počas prázdnin Nitriansku stolicu. Podrobné informácie o jej priebehu možno nájsť v Štúrovom liste C. Zochovi (*Listy Ludovíta Štúra I.*, 1954, s. 74 – 79). Za pozornosť stoja cesty Štúra v senickom, myjavskom, brezovskom kraji, kontakty s príslušníkmi inteligencie, kňazmi, učiteľmi, ďalšími príslušníkmi vidieckej inteligencie.

Výboru cestovateľského, ktorého cieľom bola príprava zahraničnej návštevy vybratého študenta do niektorej slovanskej krajiny (Linhart, 1952, s. 32). Interesantným bol koncepčný ráz, či už z aspektu obsahového, či organizačného.³² „...podnikání tak chvalitebné mládeže slovenské prešporské, ktoré ji z prachu školského do skutečného života uvede... co rok jednoho ze svého středu do rozličných končin slovanských vysílati a jej cestnými outraty opatřili – aby tam v zeme-národ- a jazykospysných známostech kořistil, s vlastenci slovanskými se oboznámil, k národnímu životu dřímajících vzbudzoval, slovem vzájemnost slovanskou rozšiřoval“ (Bakoš, 1957, s. 91); takto hodnotil cestovateľskú iniciatívu A. Doležálek.³³ Boli zrealizované zahraničné cesty do Čiech, na Moravu a do oblasti južných Slovanov, cesty absolvovali J. M. Hurban, A. H. Škultéty a Ollík.

Za významnú možno považovať Štúrovu cestu do Lužíc, ktorú absolvoval počas štúdia v Halle a ktorá mala nesporný význam pre obe strany. Návšteva bola prínosom pre členov Slovanskej budyšinskej spoločnosti z hľadiska získania informácií o obsahu a formách práce pre národ a súčasne na základe Štúrovej jazykovednej kompetencie upravili svoje písmo.³⁴ Na strane druhej Štúr získal a následne sprostredkoval P. J. Šafárikovi jazykový materiál, miestne názvy, k práci *Národopis slovanský*. Reakciou na skúsenosti nadobudnuté počas uvedenej cesty sú Štúrove štúdie *Zásluhy Slovanů o europejskou civilisaci a Cesta do Lužic*, výsledky ktorej hodnotí: „Lužice. Videl som rodákov, videl posvätné pamiatky vaše! Tieto sa rúcajú a oni rednú, s každým dňom sa blížia k západu! Vzmúžte sa! Učte sa z príkladu vyhynutých pobratancov, že aj vám nastáva podobný osud, ak sa celu dušou neujmete dedičstva, odkázaného vám otcami a zomrelými bratmi. Chráňte poklady národné a prechovajte ich k lepšej budúcnosti!“ (Štúr, 2003, s. 118). Týmto štúdiám však predchádzal list adresovaný spoločnosti lužickej mládeže v meste Budyšín, v ktorom Štúr predložil obsahové a metodické usmernenie ich práce venovanej v prospech svojho národa, ktorá mala analogické črty aktivít realizovaných za Štúrovej iniciatívy a jeho aktívnej podpory na Slovensku.³⁵

Korešpondovanie. Najfrekventovanejšou a možno konštatovať, že najintenzívnejšou

---

³² Výbor mal viacero sekcií, ktoré boli orientované na zabezpečenie vzájomnej korešpondencie členov, tvorbu itineráru, posúdenie a publikovanie správy zo zahraničného pobytu, materiálne zabezpečenie.

³³ A. Doležálek, riaditeľ slepeckého ústavu v Budapešti, organizoval peňažnú zbierku na podporu uvedenej iniciatívy.

³⁴ Išlo o akceptovanie Štúrových rád, ktoré sa týkali latinského písma a českého pravopisu namiesto dovtedajšieho ponemčeného. Pozri: Štúr, Ľ.: *Dielo I.*, predhovor J. Hučku.

³⁵ Pozri: *Listy Ludovíta Štúra I.*, 1954, s. 163 – 165, s. 469 – 471.

formou vychovávaní a vzdelávania v materinskej reči a v duchu národnom, bola korešpondencia. Zmysel a dôvody vzájomného korešpondovania formuluje Štúr v liste F. Palackému v r. 1835: „... z dopisování kolik pro nás opuštěných, radostí? Kolik výhod, nyní obmedzení sme pouze na časopis nápodání; v dopisování snad mohlo by se i bližších věcí podotknouti, a jedna jakákoli radostná zpráva zatřásá všemi žilami našimi“ (Listy Ludovíta Štúra I., 1954, s. 48). Prvá zmienka o tejto forme kontaktov sa objavuje o rok skôr a súvisí s ustanovením Štúra za tajomníka Spoločnosti česko-slovanskej, pretože z uvedenej funkcie mu plynula aj povinnosť korešpondovať s členmi Spoločnosti, ktorá sa práve počas jeho pôsobenia výrazne rozšírila.³⁶

Výsledkom iniciatívy L. Štúra bola široká dopisovateľská aktivita. V tejto oblasti možno identifikovať dva základné zámery: udržať relatívne intenzívny kontakt medzi bývalými študentmi lýcea, ale aj významnými domácimi a ďalšími slovanskými osobnosťami. Druhým bolo vzájomné informovanie o dôležitých kultúrnych a politických udalostiach, oboznamovanie sa so zmýšľaním, poskytovanie podnetov pre prácu, či eliminovanie jej nedostatkov.³⁷ Štúr takouto formou evokoval a aktivizoval vzájomný kontakt príslušníkov inteligencie, ktorý však nezostával na úrovni formálnej, ale prerastal do vytvárania pozitívnych priateľských vzťahov.

K iniciatíve Štúra možno priradiť relatívne úspešný pokus o vytvorenie *dopisovateľského krúžku mladých štúrovcov*, tzv. „vzájomnostné dopisovanie“, ktorého zámerom bolo suplovanie nedostatku slovenských novín a časopisov. O tejto korešpondencii sa jeden zo štúrovcov, Pravoslav Červenák, vyjadril: „Ona je šnôra, ktorá nás spája a vzájomne v dôvere upevňuje“. Členovia krúžku boli povinní aspoň raz za dva mesiace podávať správy ústrednému korešpondentovi v Bratislave, tie mali hodnotiaci ráz a zaoberali sa národnou problematikou. Korešpondent ich dával odpisovať a rozosielať členom krúžku, ktorí ich rozširovali vo svojom okolí, a tak viedli k permanentnému sledovaniu kultúrneho a politického pohybu.

---

³⁶ „Co mne potom zamesknává jest i to že mi Sl. Slavenská Společnost úřad Tajemníka svěřila, který arci obtížny jest, nebo jednak také i práci údů mimořádných soudení mne až velmi zamesknávají náleží však sem počísti i to že s soukromnými mnohými listovně zodpovídám...“ (Listy Ludovíta Štúra I., s. 15). Ide o citát z vôbec prvého listu L. Štúra neznámemu adresátovi, ktorý pravdepodobne žil v jeho rodisku – Uhrovci.

³⁷ Príkladom korešpondovania je list adresovaný M. M. Hodžovi, napísaný 11. novembra 1841, v ktorom sa zmieňuje o rôznorodom charaktere a obsahu dopisovateľskej aktivity: „Listy, žádosti, poselství mě tak řečeno obléhají, každý boží den ze všech stran ze Slovenska, z Moravy, z Čech, Ilirska docházejí, od duchovenstva evanjelického, katolického, učitelstva, měšťanstva a jiných, tak že se já již ubrániti tomuto davu nevím“ (Listy Ludovíta Štúra III., 1960, s. 27).

Korešpondencia samotného Štúra je mimoriadne bohatá, chtiac-nechtiac musíme hodnotiť túto aktivitu ako jednu z najdôležitejších, ktorá dodnes čaká na hlbšiu teoretickú analýzu a spracovanie. Za najplodnejšie obdobie možno považovať roky 1835 – 1843, teda obdobie, na ktoré sa vzťahuje aj centrálna problematika tejto štúdie.³⁸ Korešpondencia je autentickým dokladom života, práce, ambícií Štúra, listy sú zdrojom informácií a súčasne plastickým obrazom spoločnosti v čase jeho života. Reprezentujú peripetie a aktívne usilovanie sa o reformu zaostalého života slovenského národa, eliminovanie jeho ekonomického útlaku či mentálnej vymedzenosti. Z aspektu pedagogickej aktivity Štúra je možné ich hodnotiť ako najvýraznejšiu podobu praktickej práce medzi rodiacou sa slovenskou inteligenciou.

Napriek Štúrovej systematickej príprave na učiteľskú prácu, záujmu, odborným aj pedagogickým schopnostiam, bolo v roku 1843 jeho pôsobenie na bratislavskom lýceu násilne ukončené zákazom prednášania. Ani protestný odchod študentov – štúrovcov do Levoče však nemohol mať reálny dosah na cieľ, ktorý sledovali vládnuce, promaďarsky orientované kruhy – likvidácia oficiálneho pôsobenia Ľ. Štúra a následne očakávaná eliminácia slovenského národného života. Prerušenie kontaktu so študentmi v centre politického a národného pohybu znamenalo nový impulz a nový charakter Štúrovej práce, hľadanie nového priestoru realizácie, ktorým sa stáva úsilie o publikovanie slovenských politických novín a akcent na kultúrno-politické aktivity.

Záver

Štúrova pedagogická aktivita bola realistická a bola reakciou na aktuálnu slovenskú a európsku spoločensko-politickú situáciu, jeho koncepcia a program boli postavené zoči-voči realite doby. Jeho listy, články, úvahy, týkajúce sa vzdelávania, ale aj tie, ktoré sa vyjadrujú k systému likvidácie urbaniálneho práva, daniam, clám, obchodnému právu, sú dostatočným argumentom, že Štúr vstúpil do našich dejín rzným krokom a zostal ich súčasťou doteraz.

Štúrov záujem o vedomostné pozdvihnutie mládeže počas učiteľského pôsobenia bol výrazný, ale súčasne uvažoval aj o možnostiach pomoci chudobnému ľudu. „K tomuto národu uberáte sa, vy synovia jeho, vy súdruhovia a priatelia naši. Vaše pole je istotne pole veľkej činnosti! Strat' sa o popravenie škôl našich, kde ich niet, o založenie ich, verne ľud náš vyučovať v chrámoch, viesť ho k známostiam spôsobom všakovakým, zakladaním čítární, rozširovaním spisov užitočných, vyučovaním nedeľným vo všetkých obciach, prispievať radou, pomocou vo všetkých nedostatkoch“ (Štúr, 1971,

---

³⁸ Súbor listov z uvádzaného obdobia zozbieral, zostavil a bohatý odborný komentár k 168 listom vypracoval Dr. Jozef Ambruš.

s. 15). Ľud sa stal centrom jeho záujmu v období po ukončení aktívnej pedagogickej práce

Jeho snahy o tvorbu gazdovských spolkov, ovocinárskych spolkov, obilných sýpok boli reálnym výrazom vplyvu na chudobných roľníkov a ich minimálnych možnostiach a v kontexte s nami skúmanou problematikou mali výchovný ráz. Eliminácia analfabetizmu prostredníctvom nedeľných škôl, nemala za cieľ samoúčelné vzdelávanie, išlo o poskytnutie vedomostí zameraných na zvládnutie bežných praktických problémov. Práve tieto aktivity Štúra sa často stretali s negatívnymi reakciami súdobých vzdelancov, ktorí ich hodnotili ako „surový materializmus“ a odmietali ich. Dnes možno považovať uvedenú situáciu ako premyslenú formu prípravy ľudu na jeho zrovnoprávnenie, v ktorom vzdelanostné povznesenie bolo prípravou na postupné dlhodobé likvidovanie chronickej slovenskej hospodárskej zaostalosti (Predanociová, 2013, s.420-421). Pozitívne je nutné hodnotiť Štúrovu intervenciu na chod národných záležitostí, aktivizovaním života slovenského národa ako uvádza v *Náradách ku zlepšeniu stavu našej krajiny*: „...slušné a pravdivé je pokrok vo vlasti našej žiadať, nedostatky naše všade hľadať, na možný spôsob ich odstrániť chcieť“ (Štúr, 2003, s. 41).

Štúr nebol romantický a nepraktický rojko, svoje myšlienky koncentrované na potrebu šírenia vzdelanosti medzi ľuďmi, pretože „Žiadna krajina nemôže vydať zákony, zakazujúce akékoľvek vzdelávanie, leda žeby chcela vyslať kľatbu na svoju hlavu“ (Štúr, 1994, s. 105), staval na reálnom základe riešenia problému slobody vo vzťahu k ekonomickým východiskám. Ak chceme zaujať hodnotiace stanovisko k prvej etape Štúrovho pôsobenia, ktorá je bezprostredne spätá s jeho pedagogickým úsilím, jeho vklad v nami analyzovanej problematike priameho pedagogického pôsobenia možno smelo označiť ako paradigmatický, črtajú sa v ňom tri zásadné rámce vplyvu: osobnostný, vedomostný a organizačný.

LITERATÚRA

- BAKOŠ, E. 1957. *Ludovít Štúr ako vychovávateľ a bojovník za slovenskú školu*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 323 s.
- HURBAN, J. M. 2009. *Ludovít Štúr*. Zlatý fond denníka Sme. [online]. [citované 02. decembra 2014]. Dostupné na http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1148/Hurban_Ludovit-Stur/2
- HUČKO, J. 1984. *Život a dielo Ludovíta Štúra*. Martin : Osveta. 244 s.
- JONÁŠKOVÁ, G. 2011. *Násilie a nenásilie v reflexii slovenských tolstojovcov*. Nitra : UKF. 115 s. ISBN 978-80-8094-870-2.
- JURÍČEK, J. 1971. *Ludovít Štúr*. Bratislava : Tatran. 210 s.
- Listy Ludovíta Štúra I*. 1954. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 638 s.

- Listy Ludovíta Štúra III.* 1960. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 348 s.
- LINHART, J. 1952. *Ludovít Štúr*. Praha : Československý spisovateľ. 81 s.
- Ludovít Štúr. Život a dielo. 1815-1856.* 1956. Zborník materiálov z konferencie Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 519 s.
- PREDANOCYOVÁ, Ľ. 2012. *Ludovít Štúr – nová paradigma vo výchove a vzdelávaní*. In: Úloha osobností a inštitúcií v rozvoji vzdelanosti v evropskom kontextu (prezentácie školstva a vzdelanosti) : zborník [kolektívnej monografie] z konferencie v rámci osláv 120. výročia založenia Národného pedagogického múzea a knižnice J. A. Komenského proběhla pod záštitou ministra školstva prof. Petra Fialy na pôde Pedagogickej fakulty Univerzity Karlovy dne 25. 10. 2012. Praha : Univerzita Karlova. ISBN 978-80-246-2286-6. S. 415-422.
- SOJKOVÁ, Z. 1965. *Skvitne ešte život*. Bratislava : Obzor. 403 s.
- ŠTÚR, Ľ. 1953. *Reči a state*. Bratislava : Hviezdoslavova knižnica. 388 s.
- ŠTÚR, Ľ. 1956. *Slovania, bratia*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry. 443.
- ŠTÚR, Ľ. 1956. *K přátelům, k bratrům*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. 389 s.
- ŠTÚR, Ľ. 1971. *Hlas k rodákovi*. Bratislava : Tatran. 371 s.
- ŠTÚR, Ľ. 1994. *Starý a nový vek Slovákov*. Bratislava : Vydavateľstvo spolku slovenských spisovateľov. 126 s. ISBN 80-88735-07-6.
- ŠTÚR, Ľ. 2003. *Dielo I.* Bratislava : Slovenský Tatran. 506 s. ISBN 80-222-0514-1.
- ŠTÚR, Ľ. 2003. *Dielo II.* Bratislava : Slovenský Tatran. 513 s. ISBN 80-222-0515-X.
- ŠTÚR, Ľ. 2007. *Dielo*. Bratislava : Kalligram. 669 s. ISBN 978-80-8101-020-0.

Ľubica Predanocyová pôsobí na Katedre filozofie FF UKF v Nitre, kde sa dlhodobo koncentruje na problematiku filozofie výchovy, odborovú didaktiku výchovy k občianstvu, zaoberá sa problematikou koncipovania metodických prístupov aj vzhľadom na kritické porozumenie odborného textu. Súbežne sa venuje problematike etiky, koncentruje sa na skúmanie aretologických prístupov v čase starovekej etiky, v tejto oblasti publikovala niekoľko monografických prác.

Doc. PaedDr. Ľubica Predanocyová, PhD.
Katedra filozofie
Filozofická fakulta
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
Hodžova 1
949 74 Nitra
lpredanocyova@ukf.sk